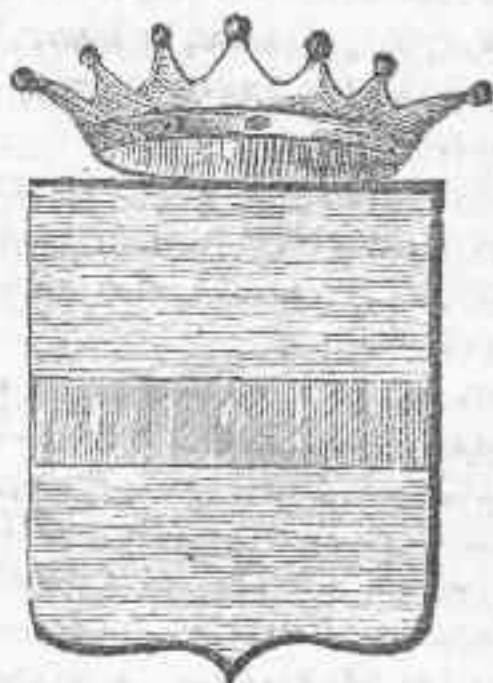

τέον δὲ ὅτι κατὰ τὰ μέσα τῆς ΙΕ'. ἑκατονταετηρίδος ἤρχε τοῦ ἐν Ῥόδῳ Ἱεροσολυμικοῦ Τάγματος τῶν Ἱπποτῶν Ἰωάννης τις Δὲ Λαστίκ, ὅστις δις γενναίως ἀπέκρουσε τοὺς Αἰγυπτίους τοὺς ἀποπειραθέντας νὰ κυριεύσωσι τὴν νῆσον ἐκείνην.

Τὸ δὲ ὑπὸ στοιχ. Β. ἀνέκει τῇ οἰκογενείᾳ

Κονδύλη (Condilli), ἣτις θεωρεῖται ἐξ Ἑνετίας καταγομένη. Ἐγὼ ὁμῶς φρονῶ ὡς ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ συμφωνοῦντος μὲ τὸ ἑμβλημα τοῦ οἰκοσῆμου, ὅτι ἡ οἰκογένεια αὕτη, εἰ καὶ ἦλθεν ἐξ Ἑνετίας εἰς Νάξον, ἔλκει ὁμῶς τὸ γένος ἐκ Βυζαντίου.

Ι. ΔΕ ΚΙΤΑΛΛΑΙ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—000—

Ἱστορία τοῦ Σουλίου καὶ Πέργας, περιέχουσα τὴν χρονολογίαν αὐτῶν, τὰς πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς μάχας, κυρίως δὲ τὰς πρὸς τὸν Ἀλῆ Πασᾶ, σατράπην τῆς Ἡπείρου. Συγγραφεὶς παρὰ Χριστοφοροῦ Παρρέα τοῦ Ὑποστρατήγου. Ἀνηρημένη εἰς τόμους δύο. 1857. Ἐν Ἀθήναις. Τύποις Φ. Καρκαβίτη καὶ Κ. Βάρκα. (*Ἀμφότεροι οἱ τόμοι σὺγκαινται ἐκ φύλ. τυπογ. 16 εἰς 4ον).

—0—

Ἡ ἱστορία αὕτη εἶχε τυπωθῇ κατὰ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ, τῷ 1815, ἀνωνόμως· ἐδημοσιεύθη δὲ ἤδη ἐκ νέου, κυρίως ἵνα διευκρινηθῶσι καὶ ἀναπτυχθῶσι γεγονότα τινὰ καὶ περιστατικὰ ὧν δὲν ἠδύνατο νὰ ποιήσῃ σαφὴ καὶ πλήρη μνείαν ὁ συγγραφεὺς καθ' ἣν ἐποχὴν ἐγένετο ἡ πρώτη τοῦ βιβλίου ἐκδοσις· εἰμὴ εἰς ἔσχατον ἐμβάλλων κίνδυνον πολλοὺς τῶν φιλογενεστάτων ἀνδρῶν τῆς πόλεως Ἰωαννίνων. Πικρεκτός τοῦτου ὁμῶς, τὸ βιβλίον εἶχεν ἀποδῆ σπᾶς νιον· οὐμόνον δὲ ἀπαρκέτητον εἶναι βούλημα παντὸν τοῦ μέλλοντος ἐπιμελῶς ὁπωσοῦν νὰ ἐκμελεστήσῃ τῆς νεωτέραν ἑλληνικὴν ἱστορίαν, ἀλλὰ μετὰ πολλῇ ὠφέλειᾳ δύναται νὰ ἀναγνώσῃ αὐτὸ πᾶς Ἕλληνας διότι παρίστησιν ἡμῖν κοινωνικὴν καὶ ἠθικὴν κατὰστασιν, ἧς τὰ μὲν τελευταῖα ἴχνη καθεκάστην ἐξα-

φανίζονται, ἡ δὲ γνώσις συντελεῖ εἰς τὴν ἐξήγησιν πολλῶν περὶ ἡμᾶς συμβαινόντων πραγμάτων, τὰ ὅποια ἄλλως φαίνονται πολλάκις ἀκατάληπτα.

Ἐβρέθη καὶ παρ' ἄλλων ὅτι, οἱ κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν ἀποτελοῦσι τὴν ἡρωϊκὴν οὕτως εἰπεῖν ἐποχὴν τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας· ὅχι βεβαίως μόνων τῶν Σουλιωτῶν οἱ ἀγῶνες, διότι ὁ ἡρωϊκὸς κύκλος τῆς νῦν Ἑλλάδος περιλαμβάνει καὶ ἄλλα κατὰ τῆς Τουρκικῆς δυναστείας ἀνδραγαθήματα, κατωρθωθέντα κατὰ διαφόρους ἐποχάς, ὑπὸ ἀρχαιοτέρων καὶ μεταγενεστέρων μαχητῶν, τῶν λεγομένων Ἀρματωλῶν καὶ Κλεφτῶν, αὐτὰς ἡρωϊκὰς ἐπαίνου τμήναι καὶ ἱστορίας ἀξίας, ὡς λέγει ὁ γεραιὸς αὐτῶν συναγωνιστὴς καὶ χρονογράφος. Ἀλλ' ἡ φυλὴ τῶν Σουλιωτῶν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐκπροσωποῦσα τὰ πολλὰ τοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐσπαρμένον καὶ ἐν διαστήματι ἑκατονταετηρίδων ὅλων ἐνεργήσαντα ἐκείνα στοιχεῖα, ἐν ὧρισμένῳ δὲ τόπῳ καὶ χρόνῳ παρέχουσα ἡμῖν τὴν εἰκόνα τοῦ ὅλου βίου καὶ χαρακτῆρος τῶν ἀληθινῶν ἐκείνων πρωταθλητῶν τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας.

Ὁ δὲ βίος καὶ χαρακτὴρ οὗτος πλείστην ἔχει ἀνταγορίαν πρὸς τὴν ἠθικὴν καὶ καινῶνικὴν κατάστασιν τῶν ἡρώων οὗς ὕμνησαν Ὀμηρος καὶ Ὀμηρίδαι. «Νόμον γραπτὸν ἢ δικαστήριον τακτικὸν δὲν εἶχον οἱ Σουλιώται, λέγει ὁ Παρρέας, ἀλλὰ, συμπεσοῦσθε διαφορὰς, συνήρχοντο οἱ πρῶτοι τῶν φυλῶν, ἐξέταζον τὴν ὑπόθεσιν καὶ ἐξέδιδον τὴν ἀπόφασιν». Ἀπαράλλακτως διεχειρίζετο ἡ δικαιοσύνη καὶ ἐπὶ τῶν ὀμηρικῶν χρόνων.

... οἱ δὲ γέροντες

Εἶπ' ἐπὶ ξειστοῖσι λίθοις, ἱερῶ ἐνὶ κύκλῳ·

... ἀμειβόμενοι δὲ δίκαιον.

Κεῖτο δ' ἄρ' ἐν μέσσοισι δὴν χρυσοῖο τάλαρτα,

Τῷ δόμῳ, δε μετὰ τοῖσι δίκην ἰθὺντατα εἰποι.

Οἱ Σουλιῶται ἦσαν διηρημένοι εἰς φυλὰς ἢ φά-
ρας, λέγει ὁ ἱστορικὸς αὐτῶν.

Κρεῖν' ἄνδρας κατὰ φύλα, κατὰ φρήτρας Ἀγάμεμνον

Ὡς φρήτρη φρήτρη γιν' ἀρήγη, φύλα δὲ φύλοις·
εἶπε καὶ ὁ τῆς Ἰλιάδος ποιητής.

Οἱ Σουλιῶται δὲν ἐγίνωσκον τὴν εὐρύθυμον καὶ
φαλαγγετικὴν τῶν τακτικῶν ταγμάτων κίνησιν, ἀλ-
λὰ ἐξώρμων εἰς τὸν πόλεμον, ἐρειδόμενοι ἐπὶ τῆς
ἀτομικῆς ἐκάστου μαχητοῦ βώματος καὶ ἀνδρείας.
Οἷα δὲ διαφορά ὑπῆρχε μετὰ τῶν ὀπλιτῶν τοῦ
Ἑπαμεινώνδου καὶ τῶν Μυρμιδόνων τοῦ Ἀχιλλέως,
ἡ αὐτὴ καὶ μετὰ τῶν σημερινῶν τακτικῶν καὶ
τῶν ἀφ' ὁρῶν Σουλιωτικῶν ὄχλων. Καθὼς αἱ θυ-
γατέρες τοῦ ἐν Ἐλευσίνι Κελσεῦ,

Ἐρχόμεναι μεθ' ὕδαρ εὐήρυτον, ὄφρα φέροιεν
Κάλπισι χαλκείῃσι φύλα πρὸς δώματα πατρὸς,

οὕτω καὶ τῶν Σουλιωτῶν αἱ γυναῖκες ὑπήγχιον αἱ
ἰδίαι εἰς τὴν βρύτιν ἵνα φέρωσιν εἰς τὰς οἰκίας τὸ
ἀνγκυκλῶν ὕδωρ. Ἡ κυρὰ Μόσχω ἡ σύζυγος τοῦ Κε-
πετάν Λάμπρου Τζαβέλλα καὶ τὰ κατ' ὁρῶματα αὐ-
τῆς ἀνακαλοῦσιν εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τὴν Ἀργεῖαν
Τελέσιλλαν, τὴν σώτειραν τῆς πατρίδος αὐτῆς.

Ἡ κυρὰ Μόσχω φώναξε πρὸ πάντων ἀπὸ τῆς Κιάφας,
Ποῦ ὅτε παιδιὰ Σουλιώτικα καὶ σεῖς οἱ Τζαβε-
λλᾶται,

Μυῖ μου ὅλοι τρέξετε, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες,
Τοὺς Τούρκους κατακόψατε, σπόρον γὰρ μὴν ἀφῆγε.
Νὰ μένουν χήραις κ' ὄρφανὰ, γυναῖκες καὶ παι-
διά τους.

Νὰ λέν σὲν Σούλλ' τοὺς σκότωσαν Σουλιώτισσαι
γυναῖκες.

Ἡ Μόσχω τότε ὤρμησε μετὰ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι·
Τώρα γὰρ ἰδῆτε πόλεμον, γυναῖκεσσι δουφέκια.

Σὰν τοὺς λαγοὺς ἐφεύγατε, καὶ πίσω δὲν κυττά-
ζουρ,

Πέταξαν τὰ δουφέκια τους, μόνον γὰρ γὰρ γλυ-
τώσουρ.

Τὸ δὲ ἄσμα τοῦτο ἐνθυμίζει εἰς πάντας ὅτι κα-
θὼς τῆς ἀρχαίας, οὕτω καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλλάδος
ἡ ἡρωϊκὴ ἐποχὴ ἔσχε τοὺς βράβειους αὐτῆς, βράβει-
οὺς ἀνωνύμους ἅμα καὶ ἀμειβόμενους.

Ἀλλ' ὁποῖα ἔκτοτε συνέβη περὶ ἡμᾶς πραγμά-
των ἀλλοίωσις! Θεὶ ἀπόγονοι τῆς ἀθλητικῆς ἐκείνης
γενεᾶς, ἐκπαιδευθέντες εἰς σχολὰς Εὐρωπαϊκὰς, φέ-
ρουσι σήμερον τὴν στολὴν τοῦ τακτικοῦ καὶ εἰς τὴν
πειθρχίαν αὐτοῦ ὑποβάλλονται ἢ ἀγορεύουσιν ἐν
ταῖς βουλευταῖς διὰ γλώσσης ἐπιτετηδευμένης· ἢ ἐπαρ-
μόζουσιν ἐν τοῖς δικαστηρίοις τὰ δυσχερέστερα τῶν
Βυζαντινῶν Κωδίκων χωρία· ἢ διδάσκουσιν ἐν ταῖς
σχολαῖς τὰ ὑψηλότερα πορίσματα τῆς νεωτέρας

ἐπιστήμης· ἢ ἀμιλλῶνται ἐν ταῖς συναναστροφαῖς
πρὸς τὴν κομψότητα καὶ τὴν χάριν τοῦ λεπτοτέ-
ρου πολιτισμοῦ. Ἀνάλογός τις πραγμάτων μετα-
βολὴ εἶχε συμβῇ καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἀπὸ
τῆς Ἡ' ἑκατονταετηρίδος πρὸ Χ. καὶ ἐφεξῆς, ἐποχὴ
καθ' ἣν ἐξηφανίσθη μὲν ὁ προηγούμενος ἡρωϊκὸς κό-
σμος, ἀντ' αὐτοῦ δ' ἐπῆλθεν εὐρυθέτερος τις καὶ
νομιμώτερος, καὶ τεχνικώτερος, καὶ σοφώτερος κό-
σμος, τοῦ ὁποῖου τὰ μὲν ἐν Πλαταιαῖς, καὶ ἐν Σαλα-
μῖνι, καὶ ἐν Μυκάλῃ, καὶ περὶ Βύρμυδοντα με-
γαλουργήματα ὑπῆρξαν πολὺ πρακτικώτερα τῶν
περὶ τὸ Ἴλιον ὁμηρικῶν ἀθλημάτων, τὰ δὲ περὶ
τὴν ἐπιστήμην, τὴν πολιτείαν καὶ τὴν τέχνην ἀρι-
στουργήματα, οὐ μόνον πρὸς τὰ ἀρχαιότερα ἐκείνα,
ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ τοῦ τελειοτάτου νεωτέρου πολι-
τισμοῦ παραβαλλόμενα θεωροῦνται ἀπαράμιλλα.

Μὴ λητμονήσωμεν ὅμως ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ἐ-
ποχῆς τῶν μεγαλουργημάτων τούτων καὶ τῆς προη-
γουμένης ὁμηρικῆς, παρενέπεσεν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλ-
λάδα μέση τις ἐποχὴ, καθ' ἣν αἱ μὲν αὐτοφυεῖς ἀρ-
χαιότεραι ἀρεταὶ εἶχον ἐκλείψει, οἱ δὲ κερποὶ τοῦ
εὐρύθυμου πολιτισμοῦ δὲν εἶχον ἔτι ὠριμάσει· ἐποχὴ
καθ' ἣν δὲν ἀναφέρονται μὲν πλέον οὔτε Ἰλιάς,
οὔτε Ὀδύσεια, οὔτε πόλεμος ἐπὶ Τροίαν καὶ ἐπὶ
Θίβας, δὲν ἀναφέρονται δὲ ἔτι τὰ κατὰ Μήδων κα-
τορθώματα. καὶ τὰ τοῦ Σοφοκλέους καὶ Αἰσχύλου
καὶ Εὐριπίδου ἔργα, αἱ τοῦ Ἡροδότου καὶ Θουκυ-
δίδου ἱστορίαι, καὶ τὰ τοῦ Περικλέους πολιτεύματα,
καὶ τὰ τοῦ Ἰκτίνου, καὶ Καλλικράτους, καὶ Φειδίου,
καὶ Πραξιτέλους ἀριστουργήματα· ἐποχὴ καθ' ἣν ἡ
μὲν κοινωνία ἀπρακτεῖ, χηρεύει δὲ ἡ ἱστορία.
Μήπως εὐρισκόμεθα καὶ ἡμεῖς σήμερον εἰς τοιαύ-
την τινὰ διαβατικὴν πραγμάτων κατάσχεσιν; πε-
ρίοδοι ἀρχαίας, νεωρότητας καὶ καχεξίας κατὰ
τοῦτο, ὅτι τὰ μὲν προτερήματα τῆς ἀρετοῦς τῶν
πατέρων ἡμῶν ἀντροπῆς ἐξέλιπον ἤδη, τὰ δὲ πλεο-
νεκτήματα τῆς τελειοτέρας ἡμῶν δεκπλάσιος δὲν
ἔλαβον ἔτι καίρῳ νὰ ὠριμάσων;

Καθὼς βλέπατε ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἱστορίας τοῦ
Σουλλίου καὶ Πάργας δίδει ἀφορμὴν εἰς πολλὰς συγ-
κρίσεις καὶ σκέψεις· καὶ τὸ κατ' ἐμὲ ὁμολογῶ ὅτι
μετὰ ἀληθοῦς εὐπροσύνης διέτρεξα τὸ βιβλίον τοῦ-
το τοῦ ὁποῖου πρὸ καιροῦ ἐγίνωσκον τὴν πρώτην
ἐκδόσιν. Ἐν δὲ καὶ μόνον ἄτοπον εἶρον εἰς τὴν
δευτέραν ταύτην ἐκδόσιν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐθεώρη-
σεν ἀναγκαῖον γὰρ διορθώσῃ τὰ λεκτικὰ τῆς πρώ-
της. Τὸ κατ' ἐμὲ νομίζω ὅτι τὸ βιβλίον ἐπρεπε
νὰ μετατυπωθῇ ἀπαραλλάκτως, διότι οὐ μόνον ὡς
ἐκ τῶν πραγμάτων ἀτινα ἱστορεῖ, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐκ
τοῦ ὕους αὐτοῦ ἀνήκει εἰς ἐποχὴν ἄλλην ἣν δὲν
πρέπει νὰ παρεμφερῶμεν. Ἡ δὲ διόρθωσις τοῦ
λεκτικοῦ τῆς ἱστορίας τοῦ Σουλλίου καὶ Πάργας
ὁμοιάζει μὲ τὴν ἐπίχρυσιν ἣν νεώτερός τις τέκτων
ἤθελε προσθέσει εἰς τὰ Κυκλώπεια ταίχη τὰ ἐν Τί-
ρυνθι καὶ ἄλλαχού τῆς Ἑλλάδος σωζόμενα.